

Kiinnostava teos suunnittelumaantieteen ja behavioraalisen maantieteen harrastajille

LIISA HORELLI *Ympäristöpsykologia*. Prismatietokirjasto — psykologia. Weilin + Göös. Espoo 1982. 256 sivua.

Horellin hiljattain ilmestynyt teos on tervetullut lisä jokaisen suunnittelusta ja ihmisen käyttäytymisestä kiinnostuneen maantieteilijän perusteeksiin. Teoksen arvoa nostaa erityisesti se, että se on ensimmäinen suomeksi ilmestynyt ympäristöpsykologian alaa käsittelevä teos ja samalla myös ensimmäinen suomenkielinen perusteos behavioraalisen maantieteen harrastajille.

Ympäristöpsykologia on verratun nuori psykologian ala, jonka intellektuaalisesta alkuperästä ei olla aivan yksimielisiä — jos nyt juuria yleensä halutaan etsiä. Ilmeisen yksimielisiä ollaan kuitenkin siitä, että ympäristöpsykologian ekspansio tapahtui 1960–70-lukujen vaihteen tienoilla eli jokseenkin samaan aikaan, kun behavioraalisen maantieteen kehitys oli juuri päässyt täyteen (?) vauhtiinsa. Ympäristöpsykologia ja behavioraalinen maantiede jakavat yhteisiä piirteitä. Molemmat käsittelevät ympäristöä, joka määrittyy ihmisten ja ihmistoimintojen kautta, tutkimusongelmista ihmisellä on keskeinen sija. Molemmat ovat luonteeltaan selvästi poikkitieteellisiä heijastaen tavallaan tieteen ja yhteiskunnan muuttuvaa suhdetta: ympäristöihin liittyvä problematiikka tematisoitui näiden tieteenalojen harrastajille jokseenkin yhtä aikaa, samaa kehitystä seurasivat myös sosiologia ja antropologia. Kiinnostuttiin mm. siitä, miten ihmiset organisoivat ja varastoivat sekä tulkitsevat ympäristöä koskevaa tietoa, miten ympäristöille syntyy »mieli». Kiinnostuttiin ihmisten henkilökohtaisista maailmoista yhtenä mahdollisuutena ymmärtää ihmistoimintoja ja käyttäytymistä. Lähes jokaisessa (myös tässä arvioitavassa) ympäristöpsykologian alaan kuuluvassa teoksessa todetaan alan vahva poikkitieteellisyys ja siitä seuraavat ongelmat mm. tieteenalan määrittelyn kannalta. Niinpä »ympäristöpsykologian»

alaan kuuluvaa tutkimusta ovat tehneet antropologit, arkkitehdit, kaupunki- ja aluesuunnittelijat, insinöörit, sosiologit, maantieteilijät ja tietysti psykologit. Tässä mielessä onkin ilmeistä, että mikäli mitään teoreettisten konseptioiden ylärakennetta voi yleensä syntyä, täytyy sen olla luonteeltaan poikkitieteellinen. Yhtenä tämän eri tieteenaloilla heränneen ympäristökysymyksiä koskevan kiinnostuksen dokumenttina ovat lukuisat symposium-julkaisut, joita syntyi eri alojen tutkijoiden esitelmistä, ts. poikkitieteellisesti tai sitten eri aloilla omina julkaisuinaan. Maantieteilijöistä ovat tässä kehityksessä olleet mukana mm. Reginald Golledge ja David Lowenthal. Ympäristöpsykologian pioneereista taas näkyvästi ovat kirjoituksiltaan olleet esillä mm. Harold Proshansky ja William Ittelson.

Teoksensa ensimmäisessä kappaleessa Horelli tarkastelee ympäristöpsykologian taustaa ja syntyyn vaikuttaneita tekijöitä, joskin tarkastelu jää varsin niukaksi. Maantieteen näkökulmasta olisi ollut kiinnostavaa tutustua ko. kehitykseen syvällisemminkin, koska jotta maantieteilijä voi ymmärtää oman tieteenalansa sisällä tapahtuneen kehityksen, olisi ilmeisen välttämätöntä tietää myös muiden samojen ongelmien kimpussa opeoivien tieteenalojen taustaa. Toisessa kappaleessa Horelli erittelee kiinnostavalla tavalla ympäristöpsykologian peruskäsitteitä, mm. ihmiskäsitystä, ympäristökäsitettä ja ympäristösuhteen dynamiikkaa. Nämähän ovat kysymyksiä, joihin myös maantieteilijä jokapäiväisessä työskentelynsään joutuu ottamaan kantaa. Maantieteilijää kiinnostava on ympäristöpsykologian ympäristökäsitteen tulkinta, jonka mukaan ympäristö on järjestelmä, joka koostuu fyysisistä, sosiaalisista, taloudellisista, yhteiskunnallisista ja kulttuurisista elementeistä. Kaikenkattavuudessaan määritelmä sisältää myös maantieteen kannalta relevantin ympäristön. Ehkä tärkein ero liittyy fyysisen ympäristön tulkintaan: ympäristöpsykologian piirissä fyysinen ympäristö käsitellään usein ensisijaisesti rakennetuksi ympäristöksi. Ympäristöpsykologiasa korostetaan maantiedettä selvemmin fyysisen ympäristön sosiaalista luonnetta — sosiaalinen realisoituu aina jossakin fyysisessä tilassa. Perinteisten perseptiomaantieteilijöiden sydäntä lähinnä lienee teoksen kappale 3, jossa käsitellään ympäristön kokemisen problematiikkaa, havaitsemista, ympäristöjen kognitiivista jäsentämistä ja arviointia. Samassa kappaleessa sivutaan lyhyesti myös humanistisen maantieteen erästä ydinaluetta, tila- ja paikkakäsitteiden suhdetta. Ainakin maantieteilijä olisi tässä kohden olettanut törmäävänsä ko. tematiikan maantieteilijäpioneerien, Yi-Fu Tuanin ja Ted Relphin, sekä Relphin keskeisen inspiroijan, fenomenologiarkkitehti Norbert-Schultzin, töihin. Heidän teoksiaan ei lähdeluettelosta kuitenkaan löydy. Maantieteilijää ihmetyttää teoksessa ehkäpä eniten juuri se, että laajassa lähdeluettelossa (235 nimikettä) ei ole yhden psykologi Mooren ja maantieteilijä Golledgen toimitaman teoksen lisäksi ainoatakaan teemaan liittyvää maantieteilijöiden tekemää teosta, vaikka maantieteilijät ovat tehneet lukemattomat määrät ympäristöpsykologian alaa sivuavia tutkimuksia. Tämä eklektisismi saattaa selittyä sillä, että ympäristöpsykologian painopiste on perinteisesti ollut pienemmissä spatiaalisissa skaaloissa kuin maantieteellä eli ympäristöpsykologia on operoinut

pääasiassa huoneiden ja kaupunkinaapuristojen välillä, kun taas maantieteilijät ovat yleensä olleet kiinnostuneita laajemmista »ympäristöistä». Kappaleessa 4 Horelli analysoi ihmisten toimintaa ympäristöissä sekä erityisesti humanistisen maantieteen kannalta kiinnostavia teemoja, ympäristön symboliikkaa ja ympäristön personalisointia. Ympäristötoiminnoista on tarkastelun kohteena mm. vandalismi ja heti sen perässä ympäristönsuunnittelu! Ko. kappale on tärkeä jokaisen suunnittelusta kiinnostuneen maantieteilijän kannalta. 5 kappale on tärkeä tilakäsitteen tiimoilta käydystä keskustelusta inspiroituneille maantieteilijöille, johdatellen lukijan lyhyesti käyttäytymistieteiden piirissä käytyyn »tilakeskusteluun», joka konkreettisuudessaan on terveellistä luettavaa abstraktin spatialismin formalistisista tila-analyseistä sokaistuneille maantieteilijöille. Lukijalle esitellään mm. Hallin ja Sommerin keskeiset ideat ihmisten henkilökohtaisesta tilasta ym. muita sosiospatiaalisen käyttäytymisen kannalta relevantteja näkökohtia. 4 viimeistä lukua ovat kiinnostavia suunnittelijoiden ja tutkijoiden kannalta. Niissä käsitellään mm. yksityisyyttä, yhteisyyttä, yhteisöllisyyttä, elämänvaiheita ja ympäristöä, sekä käyttäytymistä koskevan tietämyksen merkitystä suunnitteluprosessin kannalta.

Horellin teos on nimenomaan ympäristöpsykologian perusteita selvittelevä teos, jonka referoiva ote ja laaja lähdeluettelo ovat omiaan johdattelemaan lukijan myös erityisteemojen pariin. Metodeista kiinnostunut lukija sen sijaan ei kirjasta löydä etsimäänsä. Maantieteilijälle teos on sellaisenaan hedelmällinen lukuelämys osoittaessaan erään tieteenalan näkökulman myös maantieteen kannalta kiinnostaviin ongelmiin.

ANSSI PAASI

Maantieteen laitos, Joensuun korkeakoulu